

II. Logika

1. Přehled logických spisů.
2. Význam jednotlivých druhů slov – *Kategorie*.
3. Spojování slov (soudy) – *O vyjadřování*.
4. Sylogismus jako nástroj usuzování, tj. získávání poznatků – *První analytiky*.
5. Vědecký sylogismus jako cesta k **vědění** – *Druhé analytiky*.
6. Dialektický sylogismus jako prostředek k tomu, o čem nelze mít vědění – *Topiky a O sofistických důkazech*.
 - A. Paralela k dialektice – rétorika.
 - B. Spis *Poetika* – tématická souvislost s *Rétorikou*.
7. Mezi logikou a metafyzikou.

II. Logika

1. Přehled logických spisů.
2. Význam jednotlivých druhů slov – *Kategorie*.
3. Spojování slov (soudy) – *O vyjadřování*.
4. Sylogismus jako nástroj usuzování, tj. získávání poznatků – *První analytiky*.
5. Vědecký sylogismus jako cesta k vědě – *Druhé analytiky*.
6. Dialektický sylogismus jako prostředek k tomu, o čem nelze mít vědě – *Topiky a O sofistických důkazech*.
 - A. Paralela k dialektice – rétorika.
 - B. Spis *Poetika* – tématická souvislost s *Rétorikou*.
7. Mezi logikou a metafyzikou.

1. Přehled spisů a stručné naznačení obsahu

1. <i>Kategorie</i>	<i>Categoriae</i>	<i>Cat.</i>	Κατηγορίαι
2. <i>O vyjadřování</i>	<i>De intepretatione</i>	<i>De int.</i>	Περὶ ἑρμηνείας
3. <i>První analytiky</i>	<i>Analytica priora</i>	<i>An. pr.</i>	Πρότερα ἀναλυτικά
4. <i>Druhé analytiky</i>	<i>Analytica posteriora</i>	<i>An. post.</i>	Ἀναλυτικὰ ὕστερα
5. <i>Topiky</i>	<i>Topica</i>	<i>Top.</i>	Τοπικά
6. <i>O sofistických důkazech</i>	<i>Sophistici elenchi</i>	<i>Soph. el.</i>	Περὶ τῶν σοφιστικῶν ἐλέγχων

1. Přehled spisů a stručné naznačení obsahu

1. *Kategorie*

- krátký spisek, 15 Bekkerových* stran
- zabývá se především „kategoriemi“ (kap. 4-9), tj. v tomto případě jednotlivými druhy či úrovněmi skutečnosti tak, jak se objevují v jazyce
- dále vysvětluje některé významné pojmy – např. protiklad a protiva (kap. 10), dřívější a současný (12-13)

2. *O vyjadřování*

- nejkratší spis – pouze 8 (Bekkerových) stran
- zabývá se povahou řeči – jejím vztahem k obsahu (tj. co vyjadřuje), jejími složkami (jména, slovesa, soudy), nejjednoduššími soudy a jejich vztahy (protiklady, protivy), modálními soudy a jejich vztahy

* *V následujícím okně prezentace najdete obrázky dvou stran tohoto standardního vydání Aristotelových textů (poprvé v l. 1831-1836). Zkuste si přesně určit „adresu“ začátku 13. kap. Cat. (tzv. paginaci).*

ARISTOTELIS OPERA

EX RECENSIONE

IMMANUELIS BEKKERI

EDITIT

ACADEMIA REGIA BORUSSICA

ACCEDUNT

FRAGMENTA SCHOLIA INDEX ARISTOTELICUS

EDITIO ALTERA

ADDENDIS INSTRUXIT FRAGMENTORUM COLLECTIONEM RETRACTAVIT

OLOF GIGON

BEROLINI APUD W. DE GRUYTER ET SOCIOS

MCMLX

číslo strany v tomto vydání 14
slopec a K A T Η Γ Ο Ρ Ι Α Ι . slopec b

ἀνδρείη δουλία, ἰμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. κακῶ δὲ ἐπὶ μὲν ἀγαθῶν ἰσότης, ὅτι δὲ κακῶν τῆ γὰρ ἰδέεα κακῶ ἐντι ἢ ὑπερβολῇ ἰσότης κακῶν ἐν ἰμοίως δὲ καὶ ἡ μεσότης ἰσότης ἑκατέρω, εἴσα ἀγαθῶν. ἐπὶ ὀλίγων δ' ἂν τὸ τοῦτον ἴδι περ, ἐπὶ δὲ τῶν πλεόντων ἀπὸ τῆ κακῶ τὸ ἀγαθῶν ἰσότης ἐξί.

Ἐπι ἐπὶ τῶν ἰσότητων ἢ ἀναγκαῖον, εἰς βάτερον ἢ καὶ τὸ λοιπὸν εἶναι. ὑγιαίνοντων μὲν γὰρ ἀπάντων ὑγιάν μὲν ἔσαι. νόσος δὲ ἢ ἰμοίως δὲ καὶ λευκῶν ὄντων ἀπάντων λευκότης μὲν ἔσαι, μελαινα δὲ ἢ. ἔτι εἰ τὸ Σκωράτιον ὑγιαίνει τῷ Σκωράτιον ἰσοῦν ἰσότης ἐξί, μὴ ἰσότης δὲ ἕμα ἀμφοτέρω τῷ αὐτῷ ὑπάρχει, ἢ ἂν ἰσότης τῷ ἑτέρω τῶν ἰσότητων ὅπως καὶ τὸ λοιπὸν εἶναι ὅπως γὰρ τῷ Σκωράτιον ὑγιαίνει ἢ ἂν εἴη τὸ ἰσοῦν Σκωράτιον.

Ἄλλο δὲ ἔτι καὶ περὶ ταυτῶν ἢ εἶδη ἢ γένει πέφυκε γίνεσθαι τὰ ἰσότης. νόσος μὲν γὰρ καὶ ὑγιάν ἐν σώματι ζῶν πέφυκε γίνεσθαι, λευκότης δὲ καὶ μελαινα ἀπλῶς ἐν σώματι, δικαιοσύνη δὲ καὶ ἀδικία ἐν ψυχῇ ἀνθρώπου. Ἀνάγκη δὲ πάντα τὰ ἰσότης ἢ ἐν τῷ αὐτῷ γένει εἶναι ἢ ἐν τοῖς ἰσότητων γένεσι, ἢ αὐτὰ γένει εἶναι. λευκῶν μὲν γὰρ καὶ μέλαν ἐν τῷ αὐτῷ γένει (χρῶμα γὰρ αὐτῶν τὸ γένος), δικαιοσύνη δὲ καὶ ἀδικία ἐν τοῖς ἰσότητων γένεσι (τῷ μὲν γὰρ ἀρετῇ, τῷ δὲ κακία τὸ γένος) ἀγαθῶν δὲ καὶ κακῶν ἢ ἐξ ἐν ἢ γένει, ἀλλ' αὐτὰ τυγχάνει γένει ταῦν ἴσα.

číslo kapitoly 12

Πρῶτερον ἑτέρω ἑτερον λέγεται τετραχῶς, πρῶτον μὲν καὶ κυριώτατα κατὰ χρόνον, καθ' ὃ προσηύτερον ἑτερον ἑτέρω καὶ παλαιότερον λέγεται τῷ γὰρ τὸν χρόνον πλεον εἶναι καὶ προσηύτερον καὶ παλαιότερον λέγεται. δευτέρω δὲ τὸ μὴ ἀντιτρέφειν κατὰ τὴν τῆ εἶναι ἀκολουθίαν, οἷον τὸ ἐν τῶν δύο πρῶτερον διδοῦν μὲν γὰρ ὅπως ἀκολουθεῖ εὐθὺς τὸ ἐν εἶναι, ἔπειτα δὲ ὅπως ἢ ἀναγκαῖον δύο εἶναι, ὡς ἢ ἀντιτρέφει ἀπὸ τῆ ἐπὶ ἢ ἀκολουθίαν τῆ εἶναι τῆ λοιπῆς. πρῶτερον δὲ δοκεῖ τὸ τοῦτον εἶναι, ἀπὸ ἢ μὴ ἀντιτρέφει ἢ τὸ εἶναι ἀκολουθίαν.

Τρίτον δὲ κατὰ τὴν τάξιν τὸ πρῶτερον λέγεται, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν λόγων. ἐν τε γὰρ ταῖς ἀποδοκτικαῖς ἐπιστημαῖς ὑπάρχει τὸ πρῶτερον καὶ τὸ ὑστερον τῆ τάξιν (τὰ γὰρ συζητῆα πρῶτερα ἢ ἀναγραμματῆα

των τῆ τάξιν, καὶ ἐπὶ τῆς γραμματικῆς τὰ συζητῆα πρῶτερα τῶν συλλαβῶν), ἐπὶ τε τῶν λόγων ἰμοίως τὸ γὰρ προοίμιον τῆς διηγήσεως πρῶτερον τῆ τάξιν ἐξί.

Ἐπι παρὰ τὰ εἰρημῶνα τὸ θέλειν καὶ τὸ τιμωτέρον πρῶτερον εἶναι τῆ φύσει δοκεῖ. εὐθὺς δὲ καὶ εἰ πολλὰ τὸς ἐπιμωτέρας καὶ μᾶλλον ἀγαπωμένους ὑπὸ αὐτῶν προσηύτερος φαίνεται παρ' αὐτοῖς εἶναι. ἐξί μὲν δὲ καὶ σχηδὸν ἀλλοτρώτατος τῶν τρόπων ὅπως.

Οἱ μὲν ἢν λεγόμενοι τρόποι τῷ πρῶτῳ σχεδὸν τοῦτοι εἶναι. ὁξεία δ' ἂν παρὰ τῶν εἰρημῶν καὶ ἑτερος εἶναι πρῶτερος τρόπος τῶν γὰρ ἀντιτρέφοντων κατὰ τὴν τῆ εἶναι ἀκολουθίαν τὸ αἴτιον ὅπως βατερον τῷ εἶναι πρῶτερον εἰσότης τῆ φύσει λέγεται. ἀ. ὅτι δ' ἐξί τὸ αὐτῶν, ἄλλο τὸ γὰρ εἶναι ἀνθρώπων ἀντιτρέφει κατὰ τὴν τῆ εἶναι ἀκολουθίαν πρὸς τὸν ἀλλῶν περὶ αὐτῶν λόγων. εἰ γὰρ ἔξιν ἀνθρώπων, ἀλλῶν δὲ λόγος ἢ λόγος ὅτι ἐξί ἀνθρώπων, καὶ ἀντιτρέφει γὰρ ἢ γὰρ ἀλλῶν δὲ λόγος ἢ λόγος ὅτι ἐξί ἀνθρώπων, ἔξιν ἀνθρώπων, ἔξιν ἀνθρώπων. ἔξιν δὲ ἢ μὲν ἀλλῶν λόγος ὅπως αἴτιος τῷ εἶναι τὸ πρῶτον, τὸ μάλιστα πρῶτον φαίνεται πως αἴτιον τῷ εἶναι ἀλλῶν τῶν λόγων τῷ γὰρ εἶναι τὸ πρῶτον ἢ μὴ ἀλλῶν δὲ λόγος ἢ ψευδῶς λέγεται. ὡς κατὰ πάντες τρόπους πρῶτερον ἑτερον ἑτέρω λέγεται.

Ἄμα δὲ λέγεται ἀπλῶς μὲν καὶ κυριώτατα, ὡς ἢ γίνεσι ἐξί ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ ὑδῆτερον γὰρ πρῶτερον ἰδὲ ὑστερόν ἐξιν αὐτῶν. ἄμα δὲ κατὰ τὸν χρόνον ταῦτα λέγεται. φύσει δὲ ἄμα, ὅσα ἀντιτρέφει μὲν κατὰ τὴν τῆ εἶναι ἀκολουθίαν, μεθ' αὐτῶν δὲ αἴτιον ὑστερον βατερον τῷ εἶναι ἔξιν, οἷον ἐπὶ τῷ δικλασίῳ καὶ τῷ ἡμίσεος ἀντιτρέφει μὲν γὰρ ταῦτα (δικλασίῳ γὰρ ὅπως ἐξιν ἡμίσει καὶ ἡμίσεος ὅπως δικλασίῳ ἐξιν), ὑδῆτερον δὲ ὑδῆτερον αἴτιον τῷ εἶναι ἔξιν.

Καὶ τὰ ἐκ τῆ αὐτῆ δὲ γένος ἀντιδιηρημένα ἀλλῶν αἴμα τῆ φύσει λέγεται ἀντιδιηρησῆναι δὲ λέγεται ἀλλῶν αἴμα τὰ κατὰ τὴν αὐτῆ διαίρεσιν, οἷον τὸ πτηνὸν τῷ πτεῖν καὶ τῷ ἐπιθῆναι ταῦτα γὰρ ἀλλῶν ἀντιδιηρησῆναι ἐκ τῆ αὐτῆ γένος τὸ γὰρ ζῶν διαίρεται εἰς ταῦτα, εἰς τε τὸ πτηνὸν καὶ τὸ ἐπιθῆναι καὶ τὸ πτεῖν καὶ τὸ ἐπιθῆναι ὅπως πρῶτερον ἢ ὑστερόν ἐξιν, ἀλλ' ἄμα τῆ φύσει τὰ

číslo řádků

kritický aparát -
různá rukopisná
čtení

1. ἀλλῶν C. || 2. ἰσότης ἀγαθῶν C. || 3. τὸ om C. || 7. τοῖ om C. || ἀναγκαῖον ἐξιν λέον C. || 11. τὸ A. || 13. εἶναι ὑδῆτερον C. || 15. τὸ ἀπὸ C. || 17. πέφυκε γίνεσθαι om BC. || 19. ἀναγκαῖον δὲ ἀναγκαῖον C. || 27. καὶ om A. || κατὰ κατὰ τὴν BC. || 31. δι-
τι AB. || ἔξιν C. || 36. τῶν pr A. || τὸ om BC.
7. παρ' αὐτοῖς εἶναι om C. || 10. ἂν τε παρὰ C. || 14. εἶναι τὸ πρῶτον C. || 18. ἀλλῶν om C. || 29. ἡμίσεος pr AB. || μὲν om AC. || 30. δικλασίῳ μὲν γὰρ ABC. || ἡμίσεος pr B. || 34. ἀντιδιηρησῆναι C. || 36. ἀντιδιηρησῆναι C. || 37. γένος ἴσα τε BC.

1. Přehled spisů a stručné naznačení obsahu

3. *První analytiky*

- výklad sylogismu (jeho formální správnosti bez ohledu na pravdivost tvrzení), který má být prostředkem vědeckého poznání (viz *An. Post.*):
Sylogismus je „řeč“ či „argument“ (λόγος), v němž z určitých daností nutně vyplývá něco odlišného, např.: Jestliže všichni živočichové jsou smrtelní a všichni lidé jsou živočichové, pak všichni lidé jsou smrtelní.
- Aristotelova práce se sylogismem spadá do predikátové logiky; základnější výrokovou logiku systematicky rozvinuli až stoikové (viz F. Gahér, *Stoická logika a sémantika*)

4. *Druhé analytiky*

- problematika získávání nových poznatků, konkrétně „vědění“ pomocí sylogismu (zde se už požaduje, aby premisy byly pravdivé)
- popis vědecké metody nebo metody výkladu získaných poznatků (nedokazatelné)
- počátky poznání, důkaz a definice (a jejich vztah) v procesu poznání

1. Přehled spisů a stručné naznačení obsahu

5. *Topiky*

- nejrozsáhlejší z logických spisů (64 Bekkerových stran)
- předmětem je dialektika, ale spíše dialektika v sókratovském než platónském smyslu – jako zkoumající živý rozhovor či řečnický souboj
- obecně vzato Aristotelés zkoumá cíle, použitelnost, pravidla a postupy dialogického řešení takových problémů, které nemohou být řešeny zcela exaktně, tj. na základě nutných premis a deduktivních vyvození. Z tohoto hlediska představuje Aristotelova dialektika alternativu k vědeckému zkoumání, jež je popsáno ve *Druhých analytikách*.

6. *O sofistických důkazech*

- opět krátký, 20stránkový spis
- představuje doplněk k *Topikám*
- odhaluje nekorektní postupy v argumentaci v živém dialogu, jejichž cílem je porazit v diskusi protivníka bez snahy najít pravdu o zkoumaném předmětu

1. A. Charakteristika a obecné hodnocení Aristotelovy logiky

- **Obsah**

- Logika (*ἀναλυτική*) jako svébytné téma.
- Logika nikoli jako samostatná věda, nýbrž jako nástroj poznání.
- Logika jako teorie poznání.

- **Historický význam**

- Reflexe starších metod – sofisté, Sókratés, Platón (*diairesis*).
- Zakladatel logiky, protože:
 - Jako první pojal vyjadřování našeho myšlení jako předmět svébytné „vědy“.
 - Formy našeho myšlení vyjadřoval abstraktně (pomocí proměnných A, B, C...).

II. Logika

1. Přehled logických spisů.
2. Význam jednotlivých druhů slov – *Kategorie*.
3. Spojování slov (soudy) – *O vyjadřování*.
4. Sylogismus jako nástroj usuzování, tj. získávání poznatků – *První analytiky*.
5. Vědecký sylogismus jako cesta k vědě – *Druhé analytiky*.
6. Dialektický sylogismus jako prostředek k tomu, o čem nelze mít vědě – *Topiky a O sofistických důkazech*.
 - A. Paralela k dialektice – rétorika.
 - B. Spis *Poetika* – tématická souvislost s *Rétorikou*.
7. Mezi logikou a metafyzikou.

2. Význam jednotlivých druhů slov – *Kategorie*

- A. Přehled obsahu
- B. Lingvistika nebo ontologie?
- C. Aristotelovy kategorie (4. kap.)
- D. Výklad o jednotlivých kategoriích.
- E. Stručně o *postpraedicamentech*.

2. A. Přehled obsahu *Kategorií*

- **Antepaedicamenta** (1. – 3. kap.) – příprava termínů a souvislostí pro výklad o jednotlivých kategoriích
 - 1. kap.: *homónyma*, *synónyma*, *parónyma*
 - 2. kap.: „podměť“ (ὕποκείμενον) a vztah k němu z hlediska jazykového i ontologického
 - 3. kap.: vztahy mezi podmětem a predikátem
- **Praedicamenta** (4. – 9. kap.) – výklad o kategoriích (celkově i jednotlivě)
 - 4. kap.: výčet kategorií
 - 5. kap.: οὐσία (podstata)
 - 6. kap.: kvantita
 - 7. kap.: vztah
 - 8. kap.: kvalita
 - 9. kap.: velmi stručný výklad o zbylých kategoriích
- **Postpaedikamenta** (10. – 14. kap.) – výklad o důležitých termínech aristotelské filosofie, které však přímo s problematikou kategorií nesouvisějí. Vzhledem k tomu i kvůli částečnému opakování témat (viz 15. kap.) není tato část považována za autentickou.
 - 10. kap.: druhy protikladů
 - 11. kap.: protivy (jeden druh protikladů)
 - 12. kap.: dřívější a pozdější
 - 13. kap.: zároveň
 - 14. kap.: druhy pohybu
 - 15. kap.: výklad o vlastnictví – vlastně jako by doplněk k praedicamentům.

2. B. Lingvistika nebo ontologie?

Předmět spisu:

- Slova (λεγόμενα) mohou být brána:
 - samostatně (člověk, vůl, stojí, běží)
 - ve spojení (vůl stojí, člověk běží).
- Ve 4. kap. je výčet kategorií výslovně označen za slova bez spojení = náplň spisu.
- → Jde o problematiku jazyka.
- Samotná slova bez spojení nemají pravdivostní hodnotu!

Lingvistika:

- Jedná se o „vypovídání“, predikaci – κατηγορεῖν. Tedy „kategorie“ = predikát (κατηγορούμενον).
 - S (podmět) je P (predikát).
- Jednotlivé „kategorie“ pak představují jakési druhy slov z hlediska predikace.

Jenže...

2. B. Lingvistika nebo ontologie?

Předmět spisu:

- Klade se také otázka, zda predikát je v podmětu.
 - Např.: Eva zná Aristotelovu filosofii (tj. rozumí jí, má o ní vědění – které je v ní, v její duši).
- Lze tedy rozlišit:
 - Co existuje pouze v něčem (v podmětu).
 - Co existuje samo o sobě (podmět – individuum, např. Eva).
- → Jde o problém (způsobů) bytí.

Ontologie:

- Kategorie pak představují různé způsoby či úrovně bytí, různé druhy jsoucna:
- Primárnost οὐσία se zdůvodňuje i na ontologické rovině.
- Jednotlivé kategorie se zkoumají z hlediska „ontických“ vlastností:
 - Připouští daná kategorie protivu?
 - Připouští méně a více, tj. stupňování?

2. B. Lingvistika nebo ontologie?

Předmět spisu:

- U Dia, o čem to tedy vlastně je?!

- U psa, o obojím. Pro Aristotela evidentně existuje úzká souvislost mezi složkami a strukturou jazyka a světa.

2. C. Aristotelovy kategorie

1. Podstata (οὐσία)
 2. Kvantita
 3. Kvalita
 4. Vztah
 5. Místo
 6. Čas
 7. Poloha
 8. Vlastnictví
 9. Činnost
 10. Trpnost
- Člověk, kůň
 - Dvouloketné, tříloketné
 - Bílé, znalé gramatiky
 - Dvojnásobné, poloviční, větší
 - V Lykeiu, na náměstí
 - Včera, vloni
 - Leží, sedí
 - Je obut, má zbroj
 - Řeže, pálí
 - Je řezán, je pálen

A proč je jich zrovna 10?

Že by slabost pro pýthagorejce?

2. C. Aristotelovy kategorie

- Možná ano. Totiž:
 - Poloha zařazena do vztahu.
 - Místo a čas do kvantity.
 - Výklad o vlastnictví až v 15., zřejmě nepůvodní kapitole.
 - V ostatních spisech je téměř vždy uváděno méně kategorií.

 - S jedinou výjimkou: *Topiky* I 9 – totožný výčet 10 kategorií.

2. D. Výklad o jednotlivých kategoriích

- a. Obecný model výkladu
- b. Výklad o οὐσία (5. kap.)
- c. Další kategorie

2. D. a. Obecný model výkladu o kategoriích

Schéma:

- i. Vymezení kategorie, příklady, příp. další charakteristiky.
- ii. Následně výklad charakteristik kategorie z hlediska jistých vlastností, konkrétně se řeší otázky:
 - Připouští daná kategorie protivu?
 - Připouští „více“ a „méně“, tj. stupňování?
- iii. Další otázky se už u jednotlivých kategorií liší, přitom se hledá vlastnost pro danou kategorii typická.

Metodologická charakteristika:

- Zřejmě všechny zkoumané vlastnosti jsou vlastnostmi **ontickými**, nikoli jazykovými.
- Používá se množství empirických příkladů pro demonstraci toho, co označují a jak se používají probírané termíny.

2. D. b. Výklad o οὐσία (5. kap.)

i. Vymezení

- οὐσία v nejvlastnějším, **prvním** a hlavním smyslu je to, co
 - ani není vypovídáno o nějakém podmětu
 - ani v žádném podmětu není (přítomno),
např. individuální člověk a individuální kůň (a také Eva).
- **Druhými οὐσίαι** jsou druhy, v nichž jsou první podstaty zahrnuty (ὕπαρχουσιν), tedy druhy a jejich rody. Individuální člověk náleží ke druhu člověk; rod druhu je živočich. Druhou οὐσία tedy je člověk a živočich.

2. D. b. Výklad o οὐσία (5. kap.)

ii. οὐσία z hlediska obecně sledovaných vlastností

- Nemá protivu.
 - Avšak je schopna přijímat protivy.
- Nepřipouští „více a méně“, tj. stupňování.

2. D. b. Výklad o οὐσία (5. kap.)

iii. Specifické charakteristiky οὐσία

- (Πρώτη) οὐσία je základem jsoucnosti.
 - Všechno ostatní je buď:
 - vypovídáno o prvních οὐσίαi jako o podmětu
 - nebo je v nich jako v podmětu.
 - **Jestliže první οὐσίαi neexistují, je nemožné, aby existovalo něco jiného.**
- Druhými οὐσίαi jsou pouze druhy a rody, protože pouze ony přispívají k poznání první οὐσία. Z tohoto důvodu nic jiného není podstatou.
- Žádná οὐσία není v nějakém podmětu.
 - První οὐσία není ani o podmětu vypovídána, ani v něm není přítomna.
 - Druhé οὐσίαi nejsou v podmětu: člověk není v individuálním člověku.
- První οὐσία označuje τόδε τι – jednotlivinu, individuum.
- Druhá οὐσία druh, určitou kvalitu.

2. D. c. Výklad o dalších kategoriích

6. kap. - kvantita

- **Vymezení:** Místo něj pouze rozdělení na kvantitu
 - přetržitou (číslo)
 - nepřetržitou (přímka, plocha, místo, čas...).
- **Obecné vlastnosti:**
 - Nemá protivu (neexistuje protiva čísla; ovšem protiva místa ano: nahoře - dole).
 - Není stupňovatelná (nelze být více či méně dvoumetrovým).
- **Specifická vlastnost:**
 - Náleží jí srovnání co do rovnosti a nerovnosti.

2. D. c. Výklad o dalších kategoriích

7. kap. - vztah

- **Vymezení:**
 - Vztažné je to, pro co být je totéž, jako být v nějakém vztahu k něčemu.
 - Např. dvojnásobné, větší; stav, vnímání, vědění, poloha.
- **Obecné vlastnosti:**
 - Protivy mohou (vědění - nevědění), ale nemusejí (dvojnásobné) vztahu náležet.
 - Stupňování může (např. u většího), ale nemusí (dvojnásobné) vztahu náležet.
- **Specifická vlastnost:**
 - Vztah lze obrátit: otrok je otrokem pána a pán pánem otroka.
 - Oba členy vztahu jsou zároveň (pán a otrok, dvojnásobné a poloviční; neplatí ale např. u vědění - jeho předmět existuje dříve a nezávisle na něm).

2. D. c. Výklad o dalších kategoriích

8. kap. - kvalita

- **Vymezení:**
 - Kvalita je to, při čem je něco nějaké.
 - Druhy: a) stav a dispozice, b) přirozená schopnost a neschopnost, c) trpné stavy a citové vzruchy (sladké, teplé, bílé...), d) podoba a tvar věci (přímost, křivost...).
- **Obecné vlastnosti:**
 - Protivy mohou (bílé - černé), ale nemusejí (červené) kvalitě náležet.
 - Stupňování většinou (bělejší...) kvalitě náleží (neplatí pro tvary).
- **Specifická vlastnost:**
 - Podobnost a nepodobnost.

2. D. c. Výklad o dalších kategoriích

9. kap. - na třetině stránky zbytek...

- **Činnost a trpnost:**
 - Protivy ano - oteplovat je protivou k ochlazovat.
 - Stupně ano - oteplovat lze více nebo méně.
- **Poloha:**
 - O ní jsme už pojednali u vztahu.
- **Místo, čas, vlastnictví:**
 - U nich prý je vše jasné a není třeba nic dodávat...
 - (Přesto dodejme, že místo a čas byly uvedeny u kvantity.)

2. D. c. Výklad o dalších kategoriích – dodatek 1

15. kap. - vlastnictví

- Není to tak jasné – proto to někdo doplnil.
- **Vlastnictví** - pouze výčet:
 - trvalý stav, dispozice (*totéž jako u vztahu i kvality*) nebo jiná kvalita – mít vědění a ctnost (*vědění a ctnost samotné jsou ovšem zařazeny do vztahu*)
 - kvantita (velikost, např. mít takovou a takovou velikost) – *ovšem nepatří to spíše do kvantity?*
 - mít něco na těle (prsten)
 - mít jako část (ruka)
 - mít v sobě jako v nádobě – džbán má v sobě víno
 - mít majetek
- Problém - překrývání kategorií.

2. D. c. Výklad o dalších kategoriích – dodatek 2

Co znamená překrývání kategorií?

- Sám Aristotelés vynakládá úsilí, aby odlišil:
 - vztah a druhou podstatu - úspěšně
 - vztah a kvalitu - ne zcela úspěšně, neboť výslovně připouští, že něco (tj. nějaké jsoucní) může patřit do obou kategorií.
- **Jak si to vyložit?**
- Myšlení (a jazyk) dokáže rozlišit mnoho druhů vypovídání.
- Ovšem skutečná jsoucní ne vždy tuto strukturu respektují.
- → Pak ovšem by kategorie byly spíše záležitostmi jazyka a myšlení, než jsoucnosti.
- V tom případě by bylo také pochopitelné, že Aristotelés desítku kategorií opustil, protože není adekvátním nástrojem pro analýzu skutečnosti.

2. E. Stručně o *postpraedikamentech*

a. Přehled témat:

- Protiklady (10.) a protivy (11.).
- Dříve a později (12.).
- Zároveň (13.)
- Druhy pohybu (14.)

b. Protivy a protiklady:

- bílá – černá X bílá – ne-bílá

c. Dříve a později:

- podle času; podle posloupnosti (1 je dříve než 2); podle určitého pořadí (v gramatice hlásky dříve než slabiky); příčina je dřívější než následek, i když existují zároveň.

II. Logika

1. Přehled logických spisů.
2. Význam jednotlivých druhů slov – *Kategorie*.
3. **Spojování slov (soudy) – *O vyjadřování*.**
4. Sylogismus jako nástroj usuzování, tj. získávání poznatků – *První analytiky*.
5. Vědecký sylogismus jako cesta k **vědění** – *Druhé analytiky*.
6. Dialektický sylogismus jako prostředek k tomu, o čem nelze mít vědění – *Topiky a O sofistických důkazech*.
 - A. Paralela k dialektice – rétorika.
 - B. Spis *Poetika* – tématická souvislost s *Rétorikou*.
7. Mezi logikou a metafyzikou.

3. Spojování slov (soudy) – *O vyjadřování*

- A. Přípravné úvahy – z čeho se skládá soud (1.-6.)?
- B. Obecné a jednotlivé jako předmět a způsob vypovídání (7.).
- C. Soudy, pravdivost a nepravdivost, budoucnost (9.).
- D. Typologie jednoduchých soudů (10.).
- E. Modální soudy a jejich vztahy (12.-13.).

3. A. Z čeho se skládá soud (1.-6.)?

- **Pojetí řeči (jazyka):**
- Hlas (mluvené slovo) je znakem duševních prožitků (všem lidem společných).
- Písmo je pak znakem hlasu. Hlas a písmo se u lidí liší.
- → Problematický status „negativních“ slov:
 - „Nečlověk“ – neurčité (ἀόριστον) jméno.
 - „Neběží“, „nermoutí se“ – neurčitá slovesa.
 - Neurčitá slova nejsou vyjádřením duševního stavu – nelze myslet „nečlověka“.
 - Přesto mohou být součástí soudů, např.: „Nečlověk není spravedlivý.“
 - Takové soudy však Aristotelés označuje za méně pravdivé nebo nepravdivé než soudy s (kladným) jménem a slovesem.
 - → Soudy s neurčitými slovy nemají tak „silnou“ pravdivostní hodnotu.

3. A. Z čeho se skládá soud (1.-6.)?

- **Vymezení jména, slovesa, řeči, soudu a kladu a záporu:**
 - a. **Jméno:** je hlas (zvuk), který má význam dohodou, neobsahuje časový moment a jeho části izolovaně nemají význam (kromě složených slov).
 - b. **Sloveso:** spoluznačí čas, jeho část nic neznamena a vypovídá se o jiném (nebo je v podmětě).
 - c. **Řeč:** Řeč (λόγος) je opět hlas (zvuk), který má význam a jehož některé části (tj. jména a slovesa) mají také význam, ale nevyjadřují klad nebo zápor.
 - Ne každá řeč je soudem – např. prosba.
 - d. **Soud** = klad nebo zápor. Musí obsahovat sloveso.
 - **Kladný soud** – něco se něčemu přičítá;
 - **záporný soud** – něco se něčemu odpírá.
 - Ke každému kladnému soudu existuje jeden protikladný záporný a naopak.

3. B. Obecné a jednotlivé jako předmět a způsob vypovídání (7.).

- Věci (πράγματα):
 - obecné (τὰ καθόλου, např. člověk): „**obecným rozumím to, co se přirozeně vypovídá o více věcech, jednotlivým to, co nikoliv.**“
 - jednotlivé (τὰ καθ' ἑκάστον, např. Kalliás).
- Vypovídání se nutně týká něčeho jednotlivého nebo obecného.
- O obecném se může vypovídat obecně (ἐπὶ τοῦ καθόλου – „každý člověk je xy“) nebo ne obecně („člověk je xy“).

3. B. Obecné a jednotlivé jako předmět a způsob vypovídání (7.).

- Vztahy soudů:
 - Protiklad:
Kladný a záporný soud tvoří protiklad (ἀντικεισθαί), když jeden z nich se o tomtéž vypovídá obecně, druhý ne obecně („každý člověk je bílý“ x „ne každý člověk je bílý“).
 - Protiva:
Ve vztahu protivy (ἐναντίως; v moderní terminologii „kontrárnost“) jsou soudy, v nichž se o témže obecném vypovídá opačně: „každý člověk je bílý“ x „žádný člověk není bílý“.
 - Protivy nemohou být zároveň pravdivé, ale jejich opaky ano („ne každý člověk je bílý“ + „některý člověk je bílý“).
 - Pro protiklady to neplatí - jejich opaky jsou stejně protikladné (tedy jeden pravdivý, druhý nepravdivý) jako ony samy.

No dobře, hezké, ale co jako tady s tím?

- Tedy - k čemu jsou tyto Aristotelovy úvahy? Vždyť je to zatím spíše větná analýza než filosofie.
- Navíc spíše taková základní, ne nějaká hluboká analýza.
- Jo, proč bychom tedy my, jak tu všichni sedíme, tomu měli věnovat pozornost?! Že jo?

Trpělivost, trpělivost, trpělivost...

- Úvahy o „člověku“, „nečlověku“, slovesech a protivách rozhodně nejsou samoučelné.
- Jsou přípravou k hlavnímu tématu spisu *O vyjadřování* - totiž k problému tvorby soudů a jejich vztahů.
- Aristotelés vlastně chce postihnout - a to vyčerpávajícím způsobem
 - nejzákladnější prvky soudů
 - všechny možné druhy soudů.
- Ovšem přiznejme, že i tento hlavní cíl tohoto spisu je také - jen přípravou, přípravou k problematice způsobů poznání.
- A to už je dostatečně filosofické téma, ne? Tedy trpělivost...

Ale nejprve ještě jedna – velmi
proslulá – odbočka.

(Však víte – trpělivost!)

3. C. Je budoucnost pravdivá, nebo nepravdivá (9.)?

- Totiž přesněji: Mají soudy v budoucím čase už nyní danou pravdivostní hodnotu?
 - „Petr včera psal.“ – Nutně P nebo N.
 - „Petr právě píše.“ – Nutně P nebo N.
 - „Petr do zítřka dopíše.“ – Také nutně P nebo N?
- Pokud ano, budoucí události jsou nutné a nelze je ovlivnit.
- Avšak jsme přesvědčeni, že budoucí věci závisejí na naší úvaze a našem jednání – radíme se, přemýšlíme, volíme.
- → To, co ještě není, může být i nebýt a obě varianty mohou nastat stejně – např. plášť může být stejně rozříznut dříve než obnošen jako být obnošen dříve než rozříznut.
- → Aristotelova argumentace proti nutné budoucnosti vychází z faktu lidské praxe a z etiky.

3. D. Nejjednodušší soudy (10.).

- Vztahy mezi základními soudy – využito opět při sylogismech:
 - a) Protivy (viz výše – 3. B.) nemohou být zároveň pravdivé.
 - Příklad: „Každý člověk je spravedlivý.“ – „Žádný člověk není spravedlivý.“
 - b) Protiklady protiv mohou být zároveň pravdivé.
 - Příklad: „Ne každý člověk je spravedlivý.“ – „Některý člověk je spravedlivý.“
 - c) Ekvivalence:
 - „každé A je non-x“ \leftrightarrow „žádné A není x“
 - „některé A je x“ \leftrightarrow „ne každé A je non-x“

3. E. Modální soudy a jejich vztahy (12.-13.).

„Je možné, že A je x.“ „Je nahodilé, že A je x.“ „Je nutné, že A je x.“

„Člověk jde.“ X „Člověk **nejde**.“

„Je možné, že člověk jde.“ ? „Je možné, že člověk **nejde**.“

3. E. Modální soudy a jejich vztahy (12.-13.).

„Je možné, že A je x.“ „Je nahodilé, že A je x.“ „Je nutné, že A je x.“

„Člověk jde.“ X „Člověk **nejde**.“

„Je možné, že člověk jde.“ \leftrightarrow „Je možné, že člověk **nejde**.“

„Je možné, že člověk jde.“ X „Není možné, že člověk jde.“

Dále např.:

„Je možné, že je.“ \rightarrow „Není nemožné, že je.“ \rightarrow „Není nutné, že není.“

Co jsme si tedy s Aristotelem připravili?

- Slova (jazyk) postihují obsahy našeho myšlení (*De int.*).
- Zároveň slova postihují strukturu jsoucí skutečnosti (*Cat.*).
- → Slova zřejmě postihují strukturu jsoucí, která je obsahem naší mysli.
 - To ovšem u Aristotela vůbec neznamena nějaký skepticismus, či dokonce solipsismus!
- Spojením vhodných slov vzniká soud (tvrzení).
- Soudy mají pravdivostní hodnotu.
- Ta se týká významů v nich obsažených slov, a tedy jsoucí.
- Mezi soudy s totožnými slovy v kladu a záporu existují určité vztahy.
- → Pak by ale práce se soudy mohla vést k získávání nových poznatků o jsoucí, ne?
- Ηύρηκαμεν! (Bingo!) → *Analytiky*